

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ Integrating Buddhadhamma in Academic Excellence Administration

ภณทิรา ธิตะปัน¹

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ² และ ยingsan หาพา³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}

Phanthira Thitapan¹

Phramaha Phisit Visittapaño² and Yingsan Hapa³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus^{1,2,3}

Corresponding Author, E-mail: 6505102010@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การจัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน โดยใช้สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ช่วยในการเรียนรู้ซึ่งครู และนักเรียนเป็นผู้ใช้ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพในการเลือกสื่อการเรียนการสอน มีนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ให้นักเรียนมีแนวคิดความเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออกทางความคิดทางร่างกาย และจิตใจ ความเป็นภาวะผู้นำในการร่วมทำกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามัคคีกัน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ว่าตัวเองเป็นนักเรียน มีการวัดผลและประเมินผลเป็นกิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้ทราบว่า การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความมุ่งหมายของหลักสูตรหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ คือ หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศโดยบูรณาการกับหลักสูตรการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล

* ได้รับบทความ: 20 เมษายน 2566; แก้ไขบทความ: 4 กันยายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 20 กันยายน 2566

บูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ด้านหลักสูตรสามารถบูรณาการด้วยการพิจารณาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเรียนการสอน สามารถบูรณาการด้วย การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติด้วยเอง ด้านสื่อการเรียนการสอนด้วยการประยุกต์สื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยจากเทคโนโลยีมากขึ้นและร่วมมือกันผลิตสื่อการเรียนการสอนท้องถิ่นมากขึ้น และด้านกรวัดผลและประเมินผล สามารถบูรณาการด้วยการพิจารณาเกณฑ์การวัดและประเมินผลให้ชัดเจนมากขึ้นเพื่อพัฒนาการบริหารวิชาการของโรงเรียนให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: การบูรณาการ; หลักพุทธธรรม; การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

Abstract

Academic administration to excellence along the Buddhist line by developing curriculum. It is important to manage education, to manage teaching, to achieve a given purpose. Systematic organization of complex knowledge or information and learning events using educational media Teaching is a learning aid in which teachers and students are users to help teach. The effectiveness of choosing teaching media. There are students at the center of teaching. Let students have their own personality traits, the courage to express themselves physically and mentally. There is a leadership position in participating in activities to promote unity among students. Responsibility for self-study is measured and evaluated as a formal activity. It is important to note that the implementation of educational activities is as follows: the aim of the women's

The principle of Buddhism in academic management to excellence is the principle of Itthibat 4 which leads to academic success to excellence by integrating with the curriculum of teaching, teaching, and measuring and evaluating.

Integrate Buddhist principles into excellence. Curriculums can be integrated by considering the curriculum to be consistent with the core curriculum. Local anti-teaching wisdom can be integrated with more centralized learning to encourage students to analyze. And take action by themselves in the field of teaching materials by applying them to teaching materials. More modern from the festival and collaborate to produce more

local teaching materials, and Measurement and evaluation metrics can be integrated by considering measurement criteria and assess the results more clearly in order to improve school administration.

Keywords: Integrating; Buddhhadhamma; Academic Excellence Administration

บทนำ

การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้น คนถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาให้ความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียน ต้องมีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานทางการศึกษาแห่งชาติและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ในสังคมและเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยมีผลมาจากแนวทางการบริหาร การจัดการโรงเรียนสู่คุณภาพ คือ หลักการบริหารจัดการ (วิระพงษ์ ถิ่นแสนดี, 2550 : 23) วัตถุประสงค์ ของโรงเรียน พันธกิจของโรงเรียน กลยุทธ์ของโรงเรียน เงื่อนไขของความสำเร็จ คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และบริหารผลสำเร็จอย่างสมดุล โดยใช้การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานผลิตนักเรียนมีคุณภาพมีผลจาก สมรรถนะของผู้บริหารและครูที่สามารถจัดการศึกษาจนเกิดผลผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แข่งขันได้ในระดับสากล ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐานชาติ สามารถพัฒนาสู่มาตรฐานสากล บนพื้นฐานของ ความเป็นไทย มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนและมีความเป็นประชาธิปไตย

แนวคิดดังกล่าวเป็นเหตุผลที่ดี รัฐบาลพยายามพัฒนาการศึกษาแห่งชาติให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ของกระแสนิยมในยุคความเจริญด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เป็นเหตุให้การบริหารการศึกษา ต้องมีควรปฏิรูปการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพราะในปัจจุบันมีปัญหาทางด้านการบริหารจัดการ เป็นอย่างมาก ทั้งที่เกิดกับผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและปัญหาที่เกี่ยวกับนักเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับ ความประพฤติด้านจริยธรรมที่เสื่อมโทรม อันเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาโรงเรียน ในปีการศึกษาทุกปีมักจะมีปัญหาทางด้านการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมถอย ทางด้านจิตใจและจริยธรรมเป็นอย่างมาก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2520 : 2) นับว่ามีผลกระทบต่องาน ของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง จากข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าว ผู้บริหารจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ โดยมีมาตรฐานรองรับว่าทุกโรงเรียนจะต้องได้รับการประกันคุณภาพทั้ง 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านครู และมาตรฐานด้านผู้บริหาร ซึ่งในมาตรฐานด้านผู้เรียนข้อที่หนึ่งที่ต้องได้รับการประกัน คุณภาพเป็นอันดับแรก คือ นักเรียนดี เก่ง และมีความสุข

เหตุผลดังกล่าวจึงได้มีการศึกษาแนวทางสู่ระบบการบริหารหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมและภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนซึ่งครอบคลุมไปถึงฝ่ายวิชาการฝ่ายปฏิบัติการฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติภัยอันตรายที่อาจจะเข้ามาในอนาคตเพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรมความโปร่งใสและความมีส่วนร่วมเป็นต้นอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทยและกระแสโลกยุคปัจจุบันนอกจากนั้นการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมที่ดีในการประสานงานในองค์กรปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด

ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

มีนักวิชาหลายท่านที่ได้ให้ความหมาย การบริหาร ไว้ทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและที่แตกต่างกัน ดังนี้

คำว่า "บริหาร" มาจากคำว่า Administration มีความหมายเหมือนกับคำว่า Management ฉะนั้น จึงมีการใช้ทั้งสองคำนี้ในลักษณะเดียวกัน แต่คำว่า Management มักจะใช้ในการบริหารองค์การหรือหน่วยงานที่มุ่งในด้านผลกำไร แต่การบริหารงานในวงการศึกษหรือการบริหารงานในสถานศึกษานั้น ด้านการจัดการศึกษามีได้มุ่งหวังผลกำไรหรือขาดทุนจึงใช้คำว่า Administration จึงจะเหมาะสมที่สุด การบริหาร (Administration) จึงเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบริหารภายในองค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลวความมีประสิทธิภาพในการทำงานหรือความไร้ประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม การบริหารงานที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้าการบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตขององค์การ การบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใด ย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งมีนักวิชาการ และนักการศึกษามากมายหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการบริหารพอสรุปได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 609) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง เช่น การบริหารส่วนท้องถิ่น ดำเนินการจัดการ เช่น บริหารธุรกิจ

(พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting thing done through other people) ตามคานียานนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือ ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็จึงต้องบริหารคณะสงฆ์

พระมหาพิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), 2550 : 25-32) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละคนและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร

วากเนอร์ และ โฮลเลนเบค (Wagner & Hollenbeck), 1995 : 74) ให้ความหมายของการบริหารจัดการว่าเป็นกระบวนการวางแผนการจัดองค์กร การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย

จากความหมายของ "การศึกษา" การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี เมื่อนำความหมายของการบริหารมารวมกับความหมายของการศึกษา จะได้ความหมายของการบริหารการศึกษา ว่าการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี นั้นเองซึ่งมีส่วนคล้ายกับความหมายของการบริหารการศึกษา ที่มีผู้ให้ไว้ดังนี้

1. การบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ค่านิยม หรือคุณธรรม ทั้งในด้านการสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผน และไม่เป็นระเบียบแบบแผน

2. การบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกลักษณะ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มิต่อบุคคล เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

ความหมายที่เกี่ยวข้องตามหลักอภิปา 4

จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของอภิปา 4 ไว้ดังนี้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551 : 39) ได้กล่าวถึงอภิปา แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่าอภิปา ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 คือ

- ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
- จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
- วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ธรรม 4 อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะของตน ฉันทะ คือ ความพอใจในฐานะ เป็นสิ่งที่ตน ถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ วิริยะ คือ ความพากเพียร หมายถึงการกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ คำนี้มี ความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่ วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่า ปัญญาไว้อย่างเต็มที่

พระสุธรรมญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) (2552 : 69) ได้กล่าวไว้ในหนังสือคู่มือปฏิบัติธรรมวันพระและ วันอาทิตย์ว่า อภิปา 4 ทางแห่งความสำเร็จ หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความพากเพียร จิตตะ ความมีจิตมุ่งมั่น วิมังสา ความไตร่ตรอง อภิปา 4 ประการ นี้เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การทำงานทุกอย่างสำเร็จ รวมทั้งการปฏิบัติธรรมด้วย เพราะฉะนั้น จะทำให้ คนเราเกิดความต้องการที่จะทำงานอยู่เสมอและปรารถนาจะให้ได้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป วิริยะ จะทำให้คนเรา ลงมือทำและทำด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่อง จิตตะ จะทำให้คนเราซึ่งกำลังลงมือทำอยู่นั้นมีจิตมุ่งมั่น ไม่เลือนลอยไม่ฟุ้งซ่านวิมังสา จะทำให้คนเรารู้จักรอบรอบรู้จักใคร่ครวญหาเหตุผลและวิธีการต่าง ๆ ในการทำงาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549 : 33) ได้กล่าวถึงความหมายของอภิปา 4 ไว้ใน หนังสือการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานว่าอภิปา 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จหรือ ทางแห่งความสำเร็จมี 4 ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะวิมังสา ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา คือ ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณาหรือ หมายความว่ามีความพอใจรักพากเพียรทำเอาจิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวนนี้เป็นอภิปา 4

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543 : 79) ได้กล่าวไว้ว่าอิทธิบาท 4 คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่ามนุษย์ไม่แปลกแยกจากความเป็นจริง ของธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐานทุกอย่างก็สอดคล้องกันได้หมดไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้ว เราใช้หลักการต่าง ๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้น เมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะ อะไรมาใช้ตอนนี้ก็เดินหน้าไปด้วยดีเช่น เอาหลักอิทธิบาท 4 มาใช้แทบทุกท่านรู้จักอิทธิบาท 4 คือ หลักแห่งความสำเร็จ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2549 : 30) ได้กล่าวไว้ว่าอิทธิบาท 4 คือ บทของพระธรรม เช่นว่าจะมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอิทธิบาท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สึกตัวคนที่มีการทำงาน ย่อมทำงานด้วยความพอใจความขยันขันแข็งความเอาใจใส่ใครควรอยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอิทธิบาททั้ง 4 ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สึกตัว

แนวคิดที่เกี่ยวข้องตามหลักอิทธิบาท 4

จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดของหลักอิทธิบาท 4 ไว้ ดังนี้ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึง การเจริญอิทธิบาท ที่ประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย ฉันทสมาธิ และปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิได้เอกัคคตาจิตนี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาป อกุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศล ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร (อภ.วิ.(ไทย) 35/433/393) ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภัยโยภภาพ ไพบูลย์เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร ประมวลย่อฉันทสมาธิและ ปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้ บรรดาธรรม เหล่านั้น ฉันทะ เป็นใจ ความพอใจ การทำความพอใจความเป็นผู้ประสงค์จะทำ ความฉลาด ความพอใจ ในธรรมนี้เรียกว่า ฉันทะ ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้วเข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า ประกอบด้วยฉันทะสมาธิปธานสังขาร

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4

จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสังยุตตนิกายมหารรรคหมวด ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ถึงฝั่งนั้นจากฝั่งนี้ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อธิบาป 4 ประการนี้ ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้ อธิบาป 4 ประการ คือ (อภ.วิ (ไทย) 35/444-460/348)

1. เจริญอธิบาปที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
2. เจริญอธิบาปที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
3. เจริญอธิบาปที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
4. เจริญอธิบาปที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมิงสา และความเพียรที่มุ่งมั่น)

ภิกษุทั้งหลาย อธิบาป 4 ประการนี้แลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งนักวิชาการกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอธิบาป ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมิงสา

การบริหารงานวิชาการ

ขอบข่ายของงานวิชาการ จะครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนงานเกี่ยวกับงานวิชาการ การจัดสื่อการเรียนการสอน การจัดห้องสมุด การจัดนิเทศภายในโรงเรียน และการวัดผล ประเมินผลได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวเกี่ยวกับขอบข่ายของงานวิชาการจะประกอบด้วยงาน

1. การวางแผนงานเกี่ยวกับงานวิชาการ เป็นการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนการสอนมีรายละเอียดของงาน ดังนี้

- แผนปฏิบัติงานวิชาการ ได้แก่ การประชุมเกี่ยวกับหลักสูตรการจัดปฏิทินการศึกษา ความรับผิดชอบงานตามภาระหน้าที่ การจัดขั้นตอนและเวลาในการทำงาน

- โครงการสอน เป็นการจัดรายละเอียดเกี่ยวกับวิชาที่ต้องสอดคล้องตามหลักสูตร

หลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ โดยใช้หลักอธิบาป 4 ดังต่อไปนี้

1. หลักพุทธธรรม : อธิบาป 4

เมื่อได้ศึกษาหลักอธิบาป ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับพลังของหลักธรรมนี้ให้เห็นอำนาจ

ช่วยให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ ยกตัวอย่างพระองค์สอนหลักการฝึกสมาธิโดยให้ความหมายว่าสมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ส่วนอิทธิบาทซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิ และนำไปสู่ความสำเร็จที่เป็นจุดมุ่งหมายของสมาธิ สมาธิเกิดจากอิทธิบาทข้อใด ก็มีชื่อเรียกตามอิทธิบาทข้อนั้น โดยนัยนี้มีสมาธิ 4 ข้อ คือ

1. ฉันทะสมาธิ สมาธิที่เกิดจากฉันทะหรือสมาธิที่มีฉันทะเป็นใหญ่
2. วิริยะสมาธิ สมาธิที่เกิดจากความเพียร หรือสมาธิที่มีวิริยะเป็นใหญ่
3. จิตตะสมาธิ สมาธิที่เกิดจากความคิดจดจ่อ หรือสมาธิที่มีความคิดจดจ่อเป็นใหญ่

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543 : 842) ได้ให้ความหมายของอิทธิบาทว่าธรรมที่ให้อิทธิ (ฤทธิ์) หรือความสำเร็จ หรือธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จหรือแปลงง่าย ๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ (พอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวน ไตร่ตรอง) โดยสรุปก็คือ มีจรัล พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน และใช้ปัญญาสอบสวนทั้งหมด นับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ต้องการสมาธิเหล่านี้ จะเกิดมีควบคู่ไปด้วยกันกับความเพียรที่เรียกว่า ปรานสัขาร ซึ่งแปลว่า สัขารที่เป็นตัวความเพียร หรือความเพียรที่เป็นเครื่องปรุงแต่ง แปลงง่าย ๆ ว่าความเพียรที่เป็นแรงสร้างสรรค์ หรือความเพียรสร้างสรรค์

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2553 : 24) กล่าวไว้ว่า "อิทธิบาท 4" คือ ใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ ต้องมีความพอใจ มีความเพียร มีสมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญา และหัวใจของการบริหารเชิงพุทธ ที่สำคัญที่สุด คือ "พรหมวิหาร 4" ต้องมีทั้ง เมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือ สอนผู้น้อยให้เรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเองมีมุทิตา ปลอญให้เขาเติบโตได้ไม่เข้าทำการแทรกแซง และอุเบกขา รู้จักความพอดี ปลอญวาง ฝึกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็นนี้คือ หลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตและบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิติญาโณ (2546 : 220-223) กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท 4 คือ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคล ผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น เจริญอิทธิบาท คือ ย่อมเสพ เจริญทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท

สมพร เทพสิทธา (2533 : 32) ได้กล่าวว่า อิทธิบาท 4 ถ้าเราไม่ได้ปฏิบัติตามอย่างจริงจังและถูกต้องทำให้คนไทยเราขาดความกระตือรือร้นในด้านอาชีพและเศรษฐกิจ ก็จะล้าหลังประเทศอื่น ๆ เป็นเพราะไม่นับถือศาสนาอย่างจริงจัง

ปิ่น มุทุกันต์ (2508 : 433) กล่าวว่า เพราะหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักการทำงานของพระพุทธเจ้า อันนับว่าเป็นนักทำงานชั้นยอดของโลก ในความรู้ของคนโดยทั่วไปแล้วมักจะวางหลักต่าง ๆ ไว้นอกตัว แต่วิธีของพระพุทธเจ้าองค์นี้ ทรงสอนให้ตั้งที่ในใจของตนเองก่อน ตั้งให้ถึงตัวจริง ๆ จะทำทุกอย่างให้เริ่มจากตนเองก่อน

พุทธทาสภิกขุ (2537 : 80) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท แยกเป็น อิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ บาท แปลว่า ฐานเชิงรอง ดังนั้น อิทธิบาทจึงแปลว่ารากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี 4 อย่างคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมมังสา

การประยุกต์หลักอิทธิบาท : ในการบริหารงานวิชาการ

การพัฒนาทางวัตถุเป็นไปอย่างรวดเร็วในสังคมไทยปัจจุบัน แต่การพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างเดียวนั้น ไม่สามารถสร้างสรรค์ให้สังคมเจริญขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ แต่ยังต้องมีการพัฒนาด้านจิตใจควบคู่ไปด้วย ประเทศไทยนั้นมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ในปัจจุบันความเจริญทางด้านวัตถุได้มาบดบัง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ลดน้อยลง

วรภัทร์ ภูเจริญ (2546 : 8-4) กล่าวว่าเคล็ดลับอย่างหนึ่งในการทำงานเป็นที่ปรึกษาให้ประสบความสำเร็จ คือ นำหลักธรรม เรื่อง อิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารงาน การนำระบบใหม่ ๆ มาใช้ เช่น ISO, TOM หรือ Six Sigma หรือแม้แต่ในการปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้อิทธิบาท 4 และไม่น่าเชื่อว่า ถ้าเราอ่านตำราการบริหารต่าง ๆ ตำราจิตวิทยาต่าง ๆ จะพบว่า ล้วนแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอิทธิบาท 4 ทั้งนี้ สรุป อิทธิบาท เป็นเคล็ดลับในการทำกิจใด ๆ ให้สำเร็จอิทธิบาท 4 นั้นมีลักษณะเป็นแรงจูงใจใฝ่รู้เป็นแรงจูงใจจากตัวของตัวเองโดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนหรือเครื่องล่อภายนอก สอนให้บุคคลทำงานเพื่องานมีความพอใจที่เกิดจากตนเอง ซึ่งเมื่อมีความพอใจแล้วความเพียรพยายาม ความอดทน ความเอาใจใส่ และการพิจารณางานด้วยเหตุผลย่อมตามมาเองโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องล่อภายนอกแต่อย่างใด

การบริหารสู่ความเป็นเลิศ

หลักการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ คือการบริหารที่มีผู้บริหารเพียงคนเดียวในองค์กร (Division of Labor) มีการกำหนดมาตรฐานทำงานที่ชัดเจน (Standardization) มีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) มีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่ผู้ร่วมงาน (Delegation of Authority and Responsibility) มีการแบ่งฝ่ายงานและบุคลากรผู้รับผิดชอบให้แก่ผู้ร่วมงาน (Division of Labor) มีการกำหนดมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน (Span of Control) มีการมอบหมายการควบคุมดูแลที่เหมาะสม (Stability) เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในองค์กรได้ (Flexibility) สามารถทำให้คนในองค์กรเกิดความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัย (Security) มีการยอมรับนโยบายส่วนบุคคลที่มีความสามารถ (Personnel Policy) มีการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งส่วนบุคคลและองค์กร (Evaluation)

แนวคิดและการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา
ดังนี้

1) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช (2542 : 604) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง เช่น การบริหารส่วนท้องถิ่น ดำเนินการจัดการ เช่น บริหารธุรกิจ"

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2548 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting thing done through other people) เมื่อว่าตามคานียานนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์

พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) (2553 : 25-32) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละคนและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร

การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนามีความหมายที่สำคัญในการพัฒนาตัวเองและสังคมให้ดียิ่งขึ้น แนวคิดนี้ระบุถึงการให้หลักการและค่านิยมที่มีในพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีคุณธรรมและปัญญาอันเป็นที่ยอมรับในสังคม ดังนี้

การเรียนรู้และการทรงธรรม : พระพุทธศาสนาสอนให้เราใส่ใจในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การศึกษาและการฝึกตนเองเพื่อเป็นคนที่มีปัญญาและคุณธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการบริหารวิชาการให้เป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา

การสร้างสิ่งที่มีค่าสูงสุด : แนวคิดนี้สอนให้เราใช้เวลาและพลังงานในการสร้างสิ่งที่มีค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การทำงานที่มีสติปัญญาและให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจมีส่วนสำคัญในการบริหารวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา

การเป็นผู้ที่รู้จักเสียสละและให้: พระพุทธศาสนาสอนให้เราสร้างสรรค์คุณค่าในการเสียสละและให้โดยไม่คาดหวังความได้เปรียบในการให้ การที่เราให้ความรู้และทรัพยากรต่าง ๆ แก่ผู้อื่นสามารถช่วยให้เราเป็นคนที่เป็นเลิศและมีคุณค่าต่อสังคม

การประชุมและการทำงานร่วมกัน : การสร้างสังคมและการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสิ่งที่มีค่าเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา การร่วมมือกับผู้อื่นในการแก้ปัญหาและในการพัฒนาตนเองจะเสริมสร้างความเป็นเลิศอย่างมาก

การสาธิตและสุขและความสงบ : พระพุทธศาสนาสอนให้เราใส่ใจถึงความสงบและความสุขของสังคม การที่เราทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสังคมที่มีความสงบและความสุขจะส่งผลให้การบริหารวิชาการเป็นเลิศอย่างมาก

การบริหารวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาเน้นให้เราเป็นคนที่มีคุณธรรมและมีสติปัญญา และใช้ความรู้และทักษะในการสร้างคุณค่าต่อสังคม นอกจากนี้การให้และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการเติบโตเป็นคนที่เป็เลิศตามแนวพระพุทธศาสนาด้วยความเป็นสรรพสัตว์ที่มีสติและความเมตตาและเสมอภาคต่อความเจริญของตนเองและสังคมรวมถึงพระพุทธศาสนาด้วยความนับถือและความกระตือรือร้นในการปฏิบัติธรรมพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงและสุจริตตามหลักการของสายพุทธศาสนาของตน

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกันของบุคลากรภายในองค์กร ตลอดจนผู้บริหารทุกระดับ จะต้องมีการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ผู้บริหารจะต้องมีการมองการณ์ไกลเพื่อเป็นแนวทางที่ผู้บริหารจะต้องเรียนรู้องค์ประกอบการบริหารให้ถูกกับงาน ถูกกับคนโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน และประสบความสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากบทความนี้ คือ บูรณาการหลักอริยบท 4 ในการบริหารวิชาการความเป็นเลิศ ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ 1 โมเดลการบูรณาการหลักอริยบท 4 ในการบริหารวิชาการความเป็นเลิศ

อธิบาย ICL 2 ME MODEL ได้ดังนี้

I - Iddhipada (V (อิทธิบาท 4) หมายถึง พุทธ ธรรมส่งเสริมให้การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศโดยบุคลากรในองค์กรต้องมีฉันทะ (พอใจในการพัฒนางานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ) วิริยะ (เพียรพยายามในการพัฒนางานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ) จิตตะ (จดจ่อต่อการพัฒนางานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ) วิมังสา (ไตร่ตรองพิจารณางานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ)

C - Course (หลักสูตร) หมายถึง การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศนั้นสถานศึกษาต้องพิจารณาหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและท้องถิ่นและดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรนั้น

L - Learning and Teaching (การเรียนการสอน) หมายถึง การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศนั้นด้านการเรียนการสอนผู้สอนจะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและสอนทอดแทรกคุณธรรมให้กับผู้เรียน

M - Media (สื่อการเรียนการสอน) หมายถึง การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศผู้บริหารจะต้องส่งเสริมประยุกต์สื่อด้วยเทคโนโลยีและจูงใจหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้สนับสนุนสื่อการเรียนการสอนของนักเรียนให้เพียงพอ

M - Measurement and Evaluation (การวัดและประเมินผล) หมายถึง การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศผู้บริหารและครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลหลังจากการวัดและประเมินผลจะต้องนำผลการวัดมาพัฒนาการเรียนการสอนเสมอ

E - Excellence (ความเป็นเลิศ) หมายถึง เมื่อผู้บริหารและครูได้พัฒนางานวิชาการด้วยหลักอิทธิบาท 4 อย่างเต็มความสามารถแล้วสถานศึกษาจะพัฒนาสู่ความเป็นเลิศด้านวิชาการโดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ พัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีความสุขและเป็นคนเก่งสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอนมาพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติได้

เอกสารอ้างอิง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก. 2520. จริยธรรมของเยาวชนไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ปิ่น มุทุกันต์. (2508). มงคลชีวิตภาค 2. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

พระธรรมโกศจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2553). ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (20 มิถุนายน 2553). ธรรมในใจของนักบริหารไอโซ. ไทยรัฐ, น. 24.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). ธรรมะกับการทำงาน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ. (2546). พระอภิธรรมปิฎก. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรมณี (ว.ชिरเมธี). (2550). คนสำราญงานสำเร็จ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พระสุทธธญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). (2552). คู่มือปฏิบัติธรรมวันพระและวันอาทิตย์ (วัดมหาพฤฒาราม). กรุงเทพฯ: บริษัท เอฟ พริ้นท์แอนด์แพ็ค จำกัด.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิชเคชั่นส์.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2592. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิชเคชั่นส์.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2546). ธรรมะเพื่อการเพิ่มผลผลิต (ตอนที่ 2). Productivity World วารสารเพื่อการเพิ่มผลผลิต, 8-4.
- วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี. (2550). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหชัยสิทธิ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สมพร เทพสิทธิ์. (2533). พุทธศาสนาชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Wagner, J.A, & Hollembeek. J.R. (1995). Management of organization behavior. New Jersey: Prentice - Hall, p.74.